

MESEMONTÁZS MINDANNYIUNK TANULSÁGÁRA

Mátyás király országlása. Jugoszláviai magyar gyűjtésekből válogatta Jung Károly. Elmesélte Bognár Antal. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1990

A hetvenes évek Lengyel Dénes-féle mondagyűjteménye jutott eszembe, amikor kézbe vettem a Forum új kiadványát. A Régi magyar mondákhoz (1976) kellemes, kalandos emlékek fűznek. Nemcsak irodalmi élményt jelentett, de történelmet, históriás időkötet is tanított. Nem kell itt holmi objektív tényfeltárássra gondolni, amikor történelmet mondok, csak (?) a közös emlékezet vizeiből kibukkanó képsorokra. Áhítatos és rácsodálkozó, kicsit büszkélkedő, kicsit szomorú emlékezésre. Hiszen a hősök ideje lejárt.

De amint azt a Mátyás király országlása című mesekönyv is tanúsítja, élnek a mondák, a regék. A Hunyadi Mátyás alakja köré szőtt jugoszláviai magyar mondakincs világába nyújt betekintést kiadónk fenti kötete. A gazdagon illusztrált, színes, igen vonzó kivitelű kiadvány, úgy tetszik, elsősorban és kizárólag a gyermekolvasó figyelmét szeretné megragadni. Amolyan egy szuszra kiolvasható, -andó mesefüzérrel igyekszik célt érni a válogató, illetve a szerkesztő. Nem lehetett könnyű dolga a történetek besorolásakor, hiszen vajdasági viszonylatban is meglehetősen gazdag Mátyás-monda-, illetve mesekincsel kellett megbirkóznia. Elegendő fellapoznunk például Penavin Olga két-kötetes mesegyűjteményét 1984-ből. Száznál is több Mátyás királyról szóló történetet olvashatunk itt címmel és cím nélkül egyaránt. Egy-egy mesetípuson belül vizsgálódva több változattal találkozhatunk. Mátyást példának okáért négyszer tanítja illemre a juhász, a cinkotai kántor háromszor járja meg Budát, ahol természetesen többször van kutyavásár.

A keretbe foglalt történet-sor sajátos hangulatú. A rövid bevezető, illetve befejező rész a megidézés erejével bír kettős síkon is. Egyrészt Mátyás egyéniségét, a helyszínt, az időt sejteti, másrészt spontán mondatfűzése a szájhagyomány, a szóbeliség varázsát igyekszik visszalopni és fenntartani a népi eredetűre visszatekintő átírt szövegben. A szájról szájra adás megkövült tradícióját éleszteti, a tollfosztások, a fonók mesemondós estéit. Talán ezért kell csalódnunk, ha szokványos, címmel ellátott szövegközlést várnánk. Egyetlen rajz is iniciálé jelzi csupán, a változatokban élés jegeit. Ez a folyamatosra alapozott forma jól összeillesztett mesesort vonultat végig. Egyfajta fokozatosság érvényesül a szövegek egymás mellé helyezésében. A kerettörténetben magával a főhőssel, Mátyással ismerkedhetünk, majd a hű társsal, a nem kevésbé hangsúlyos szerepű udvari bolonddal. Azután színre lép az úr, a tudós és a jellegzetes népi bölcselő, a juhász. Ezzel az ellenpontozással megeremtődik az országjárás szükségessége, hiszen a jót kell segíteni a világ rosszabbik felével szemben. Az országjárás nyomán fakadó történetek magukon viselik a népi eredet, a változatokban élés jegeit. Gyakran például nem tudni pontosan, hol is történt az éppen elhangzó eset. Szegeden vagy Gömörben? Így is beszélnek, úgy is mondják. A bizonytalan emlékezet egyik ékes példája az alábbi mondat: „Ha az a dolog a kamarással Szegeden történt, ez a másik, a bíróval, bizonyosan Gömörben; de ha az mégis Gömörben, hát ez meg Szegeden; vagy talán Kalocsán, esetleg Kolozsvárott – vagy ha az ország százhuszonhét városa közül egyben sem, hát a százhuszonnyolcadikban.” Az utolsó két történetben a mesék énje ismét visszatér nyugalmi állapotába – az országjárás befejeződik –, igaz ekkorra a mi kis

„Mátyás-regényünknek” is vége.

Érdeemes pár szót vesztegetni a király és a bolond közti viszonyra. Úgy tűnik, Mátyás a mesék egyetlen koronás fője, ám ha közelebbről szemügyre vesszük az udvari mókamester megnyilvánulásait, kiderül, a mesék koronázatlan királya ész és jellem dolgában. Passzivitása csak felszínes, mert valójában az ő ötletei és fikája áll a történesek háttérében. „Egy félbolond mit is láthat a világból. . .” jelenti ki a mesemontázs elején. Csak egy egészen „bolond”, a megkergült világhoz hasonló, tekintheti át a valóság szövevényes szálait. Így történhet meg, hogy mire a király keresztül-kasul járja az országot, megkosodik, s méltóvá válik arra a tisztességre, hogy hű szolgája s egyben tanító mestere „bolondnak” titulálja. Szomorú akkordokként visszhangoznak Mátyás emlékezetében a halál kelepcéjébe szorult társ szavai (az uralomra vágyókról szólva): „Nemde féltetél és ragaszkodtál hozzám? No hát, úgy féltik ők is az ő bolondjukat: hogy biztonságban megüljenek az édes hatalomban.”

Most már csak a hit marad (mindezek végén), hogy Hunyadi Mátyásunk hamarosan újabb országjárásra indul, még ha „csak” egy könyv képében is.

CSAPÓ Julianna

SZÍNHÁZI NAPLÓ

SZOMORÚ VASÁRNAS

Nem éppen furfangos dolog slágerszerzőről darabot írni. A sikerhez vezető út ugyanis végtelenül egyszerű. Venni kell néhány dalt, amelyek népszerűek voltak, s kevertül némi élettörténetet kell hozzájuk adni, ami szintén nem lehet különös gond, mivel bárki életében vannak olyan részletek, melyek mesévé fűzve érdeklődést válthatnak ki.

Darabhoz ennél több nemigen kell. Ám hogy az, ami színpadra kerül, több legyen, mint amennyi egy sláger értéke, súlya, ahhoz olyan többletre van szükség, amit eleve sem a dalok, sem az élettörténet nem biztosíthat.

Seress Rezső kétségtelenül alkalmas figura, hogy drámahósként idézzék meg emlékét. Dalai – mindenekelőtt a Szomorú vasárnap, amely világszám lett, de az Engem még nem szeretett senki, a Szeressük egymást, gyerekek vagy az Én úgy szeretek részeg lenni – valóban slágerek voltak, évtizedek múltán is nosztalgiaébresztők, és életének alakulása – a kottát sem ismerte, tisztességesen zongorázni sem tudott, mégis híres lett, a pesti Kispipa vendéglőből vergődött világhírnévre, csúnya volt, s gyönyörű nő szerelmével dicsekedhetett stb. – szintén rendelkezett olyan epizódokkal, melyek figyelmet ébresztők. A kettő együtt, dalai és élete, önmagától kínálkozik egy színházi sikerdarabhoz, az emberek mindig voltak szerelmesek, és mindig szenvedtek, illetve mindig izgatta képzeletüket a siker, főleg a kisember sikerének a titka.

Újvidéki Színház – Müller Péter: Szomorú vasárnap. Rendező: Soltis Lajos. Jelméz: Annamária Mihajlović. Mozgástervező: Karsai János. Zenei szaktanácsadó: Herczenberger Aleksandar. Szereplők: Törköly Levente (Seress Rezső), Bajza Viktória m. v. (Helén), László Sándor (Jani).